

Project 'Vissen voor de Wind'

Eindrapport

Europees Visserijfonds:
Investering in duurzame visserij

© 2015, Ursa Major Services BV/CPO Nederlandse Vissersbond U.A., Emmeloord

Colofon

VEM BV, Rems Cramer
Noordzee Charters, Arjan Korving
Ursa Major Services BV/CPO Nederlandse Vissersbond U.A.

Eindrapport project 'Vissen voor de Wind', aanvraagnummer 4600010913291.

Project Vissen voor de Wind, Eindrapport, R. Cramer, A. Korving & E. van der Tuin, Emmeloord, 2015.

Eindrapport inzake het project 'Vissen voor de Wind' waarbij onderzoek is gedaan naar concrete mogelijkheden, draagvlak, mogelijke knelpunten en financieel/economische haalbaarheid van het medegebruik en de doorvaart van windparken op zee. Voor dit project is subsidie aangevraagd en beschikt vanuit het Europees Visserijfonds.

Trefwoorden: visserij, maritiem, windparken op zee, EVF.

Ministerie van Economische Zaken

Het project 'Vissen voor de Wind' is een initiatief van VEM BV, Noordzee Charters & Ursa Major Services BV/ Nederlandse Vissersbond en is mede mogelijk gemaakt door het Europees Visserij Fonds (EVF) en het Ministerie van Economische Zaken ter investering in duurzame visserij.

Voorwoord

Middels dit eindrapport presenteren wij de resultaten van het project “Vissen voor de wind”. Vanaf begin 2013 tot eind 2015 hebben wij als projectteam geprobeerd een antwoord te vinden op de vraag welke mogelijkheden en onmogelijkheden windparken op zee bieden aan vissers. Samen met verschillende stakeholders en in samenwerking met wetenschappelijke instituten en diverse overheidsorganen vanuit de Rijksoverheid is onderzocht of, en zo ja op welke wijze, doorvaart en medegebruik van windparken op zee mogelijk gemaakt kan worden.

De resultaten van dit onderzoek zijn middels diverse rapportages, documenten en verslagen vastgelegd. Daarnaast zijn diverse bestaande documenten en gesprekken gebruikt als bron voor het onderzoek. Hiermee is een ware ‘bibliotheek’ ontstaan van relevante stukken en informatie, teveel om allemaal 1 verslag op te nemen. We hebben getracht de informatie uit de diverse rapportages die mede vanuit het project voortgekomen zijn te duiden en samen te vatten in een helder overzichtsdokument.

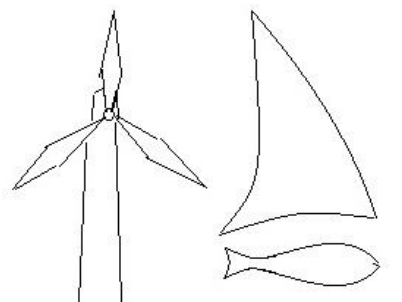
Middels dit rapport worden tevens de resultaten van het project in kaart gebracht, onder verwijzing naar diverse deelrapportages en onderzoek rapportages, waaronder het rapport dat IMARES bij aanvang van het project i.s.m. LEI-WUR heeft opgesteld en de “Expert Judgement”, opgesteld door IMARES in samenwerking met Deltares, waarvoor ons projectteam eveneens veel input heeft gegeven.

Als projectteam hebben we besloten onze uiteindelijke rapportage bondig en leesbaar te presenteren. Alle informatie, op basis waarvan deze rapportage is opgesteld, is te vinden in een uitgebreide rapportage met daaraan gekoppeld een bestand aan documenten die gericht voor het project werden opgesteld (projectdocumenten). Op detailniveau is door het projectteam tevens een bibliotheek van relevante beschikbare rapporten verzameld. Het gaat daarbij om onderzoeken die zijn gedaan in Nederland, België, Denemarken, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Op verzoek zijn genoemde documenten beschikbaar.

Wij willen alle partijen waarmee de afgelopen jaren is samengewerkt binnen het project ‘Vissen voor de Wind’ danken voor hun bijdragen en input en hopen dat zij bij het vervolg van dit project eveneens hun medewerking willen verlenen.

Namens het projectteam ‘Vissen voor de Wind’,

Rems Cramer, visserijbedrijf VEM BV,
Arjan Korving, visserijbedrijf Noordzee Charters

Europees Visserijfonds:
Investing in duurzame visserij

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Doelstellingen project	8
1.3 Opzet project.....	8
2. Organisaties in het samenwerkingsverband	12
2.1 Hoofdaanvrager.....	12
2.2 Medeaanvragers	12
2.3 Projectpartners.....	13
2.3 Overige samenwerkingspartners.....	15
2.4 Samenwerking	15
3. Projectresultaten.....	18
3.1 Overzicht projectactiviteiten.....	18
3.2 Resultaten	20
4. Ondernemingsplan	27
4.1 Van visie tot plan.....	27
4.2 Rendabele activiteiten	28
5. Conclusies & aanbevelingen.....	31
4.1 Conclusies.....	31
4.2 Aanbevelingen	33
4.3 Vervolgstappen na afloop project.....	34

1. Inleiding

In dit eerste hoofdstuk worden de aanleiding van het project en de doelstellingen, zoals deze bij aanvang van het project zijn benoemd, omschreven. Daarnaast worden de te verwachten resultaten, zoals deze bij aanvang van het project zijn omschreven in het projectplan, benoemd.

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor het project 'Vissen voor de Wind' vormt de heersende problematiek binnen de visserijsector aangaande het verliezen van visgronden o.a. door de voorgestelde plannen tot het bouwen van windparken op zee, waardoor vissers genoodzaakt zijn een oplossing te vinden voor het verlies van visgronden door de realisatie van deze windparken en tegelijkertijd tegemoet te komen aan rentabiliteits- en duurzaamheidseisen die aan de visserij worden gesteld.

Nederland kent een aantal vormen van kleinschalige kustvisserij. Een vloot van ongeveer 30 vaartuigen met een lengte tot 15 meter beoefent de stand want visserij. Tot voor kort konden stand want vissers een goede boterham verdienen door met staande netten te vissen op tong in de zomer en op kabeljauw, tarbot, griet en schar in de winter. Echter, de wereld verandert. Visgronden wijken voor ankergebieden, scheepvaartroutes, Natura2000 gebieden, pijpleidingen, olie- en gas platformen en windparken. Door het succes van de pulskor is de visserij op tong vanwege gebrek aan quotum slecht renderend en kabeljauw laat zich de laatste jaren moeilijk vangen. Ook wil de Rijksoverheid (o.a. het Ministerie van IL&T) regelgeving gaan invoeren m.b.t. vaarbevoegdheidseisen en komen er meer regels o.a. door de aanlandplicht.

Voldongen feiten die bedreigend zijn voor het bestaansrecht van de stand want vissers. Maar, er zijn ook kansen. Windparken op zee en gesloten gebieden zijn ideale gebieden om te gaan "zeeboeren". Onder andere beheerste- en beheerde visserij met passieve tuigen en het kweken van schaal- en schelpdieren en zeevieren op volle zee biedt toekomstperspectief. Toerisme, onderhouds- en onderzoekwerkzaamheden bieden een "multi disciplinair maritiem visser/ ondernemer" mogelijkheden. De initiatiefnemers, Arjan Korving en Rems Cramer, beiden stand want vissers, zien daarin een toekomst weggelegd voor zichzelf en voor collega vissers.

Wat betreft de mogelijke oplossingen voor het verlies van visgronden als gevolg van de bouw van windparken op zee heeft Rijkswaterstaat als coördinerend beheerder een tweetal scenario's opgesteld:

1. generiek alternatief, waarin varen en vissen zoveel mogelijk wordt toestaan. In dit alternatief worden de windparken opengesteld voor kleine scheepvaart, waaronder visserij. Streven bij dit alternatief is het vinden van een generieke en robuuste oplossing, die voor alle of in elk geval vele windparken van toepassing is. Waarschijnlijk is het nodig om enkele varianten te onderscheiden, bijvoorbeeld met en zonder boomkorvisserij.

2. innovatie alternatief. In dit alternatief worden windparken gezien als kans voor vernieuwing en verduurzaming en worden windparken juist opengesteld voor vormen van visserij, die duurzaam en vernieuwend zijn en goed gebruik kunnen maken van het windpark, vanwege de aanwezige constructies of omdat de parken voor traditionele vormen van visserij gesloten blijven. Mogelijk kunnen ook hier verschillende varianten worden onderscheiden. Hier komen dynamische vormen van visserij aan de orde (bijvoorbeeld vissen met korven) en vormen van maricultuur.

Wat de vissers betreft, zien zij kansen deel te nemen aan de mogelijkheden die de windparken bieden voor medegebruik volgens scenario 2.

Initiatiefnemers van het 'Vissen voor de Wind'-project Rems Cramer en Arjan Korving zien een verschuiving van de rol van de visserman; in plaats van visser naar de rol van multi-maritiem

ondernemer/ beheerder. Hoewel dhr. Cramer en dhr. Korving bewust gekozen hebben voor het vak van visser, staat bij beiden de continuïteit van hun bedrijfstak/ bedrijven voorop, en zien zij onder ogen dat de bakens wellicht drastisch moeten worden verzet én zien zij ook de kansen en mogelijkheden die geboden worden middels het openstellen van windparken op zee voor multifunctioneel gebruik en doorvaart.

1.2 Doelstellingen project

Doelstelling van het project was een concreet plan op te stellen, waardoor Nederlandse vissers en in het bijzonder staand want vissers kans krijgen op een gezonde toekomst door in de windparken actief te zijn. "Gezond" wil zeggen: met instemming van de overheid en van de maatschappij (NGO's), met in acht name van de belangen van andere vissers en alle betrokken andere partijen. Veiligheid en een verantwoord rendement staan daarbij voorop.

De visie van het projectteam was een door RWS geopperd scenario uit te werken (het z.g. Innovatie alternatief, scenario 2) waarbij windparken op zee worden gezien als kans voor vernieuwing en verduurzaming. In dit scenario worden windparken op zee opengesteld voor vormen van visserij en aquacultuur, die duurzaam en vernieuwend zijn en goed gebruik kunnen maken vanwege de aanwezige constructies (windturbines). Het projectteam wil daarbij ook andere commerciële maritieme activiteiten die kunnen worden uitgevoerd in een windpark in begrijpen. Uiteindelijk zou er sprake moeten zijn van een omschakeling van visser naar beheerder ("zeeboer") en multi purpose maritiem ondernemerschap.

De doelstellingen van dit project zijn als volgt verwoord in het door RVO goedgekeurde projectplan:

1. Het mogelijk maken van multifunctioneel gebruik van windparken, waarbij voor de visserijsector mogelijkheden wordt gecreëerd om visserijactiviteiten en taken op het gebied van maritieme dienstverlening uit te oefenen, o.a. survey, tenderdiensten en bewaking.
2. Een visie (ondernemingsplan) te ontwikkelen voor de lange termijn (5 tot 10 jaar). Het uitgangspunt is om een aantal kleinere visserijbedrijven bij elkaar te voegen tot 1 onderneming. Deze visserijondernemingen hebben hun visrechten (vislicenties, quota), kennis van de visserij en van de visgronden, gemotiveerd- en bekwaam personeel, maritieme kennis en kunde, toekomstvisie, (internationale) netwerken binnen de visserij en de aanpalende zakenwereld ingebracht. Medeparticipanten zijn tevens bedrijven met een achtergrond in de aquacultuur/ schelpdierkweek/ handel.
3. In het ondernemingsplan wordt o.a. uitgewerkt dat de nieuw te vormen onderneming strategisch partner wordt van de windpark exploitant. De windpark exploitant gebruikt de ruimte van het park om energie op te wekken. De onderneming heeft het gebruiksrecht voor alle andere maritiem gerelateerde zaken. Naast het leveren van maritieme diensten (survey, tender, bewaking) wordt er op een verantwoorde manier vis en schelpdieren gekweekt en gevestigd en kan het publiek (windpark- en eco-toeristen, sportvissers, duikers) georganiseerd genieten van de unieke waarden van een beheerd zeegebied met hard substraat. Daarnaast wordt onderzocht en beschreven op welke wijze de onderneming een fatsoenlijk rendement (niet afhankelijk van subsidies) kan behalen, erkend duurzaam is en op innovatief gebied een nationaal- en internationaal voorbeeld vormt.

1.3 Opzet project

Nationaal en internationaal zijn er veel partijen (overheidsinstellingen, wetenschapsinstututen, NGO's, vissers etc.) die belangen hebben bij de ontwikkelingen rond offshore windparken. Er is sprake van zeer grote hoeveelheid aan informatie, initiatieven, onderzoeken en rapporten inzake windparken op zee. Daarbij is de bestaande wet- en regelgeving complex en (nog) niet afgestemd op verantwoord medegebruik. Tot nu toe is medegebruik binnen windparken op zee, binnen de huidige wet- en regelgeving niet toegestaan.

De Nederlandse overheid, te weten Rijkswaterstaat, en de betrokken windpark exploitanten zijn sinds 2012 een actieve dialoog aangegaan met belanghebbenden om mogelijkheden tot medegebruik van windparken in kaart te brengen.

De opzet van het project was om eerst in kaart te brengen welke partijen voor het project van belang zijn, de stakeholders. Tevens moest, wat informatie betreft, het kaf van het koren worden gescheiden en de relevante beschikbare informatie helder op een rijtje worden gezet.

Met die informatie zou het projectteam, in combinatie met persoonlijke ervaring en kennis, op een zinnige manier kunnen deelnemen aan de besprekingen die uiteindelijk het beleid en de regelgeving moeten helpen bepalen.

Tenslotte was het de bedoeling om met voldoende kennis van zaken en instemming en steun van de betrokken partijen een concreet voorstel te doen om tot actie over te gaan. In eerste instantie was het de bedoeling te komen tot een daadwerkelijk ondernemingsplan, maar gezien de ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving heeft het projectteam niet een volledig ondernemingsplan kunnen schrijven. Dit omdat er gedurende het project nog niet duidelijk is geworden op welke wijze medegebruik van windparken op zee toegestaan zal gaan worden; of wel door generieke openstelling van de parken waarbij een iedere private partij op basis van ontheffing kan worden toegelaten, ofwel een openstelling voor één of meerdere samenwerkingsverbanden tussen private partijen.

Praktijkcase: "André Jongejan verzet de bakens".

André Jongejan vist al 40 jaar als zelfstandig kleinschalige visser op de Noordzee. Een harde werker, liefde voor het vak, op en top visserman en zeeman, kent de Noordzeekust als zijn broekzak. Tot voor kort kon André een goede boterham verdienen door met staande netten te vissen op tong in de zomer en op kabeljauw, tarbot, griet en schar in de winter. Echter, zijn wereld verandert. Visgronden wijken voor ankergebieden, scheepvaartroutes, Natura2000 gebieden en windparken. Door het succes van de pulskor is de visserij op tong vanwege gebrek aan quotum slecht renderend en kabeljauw laat zich de laatste jaren moeilijk vangen. Voldongen feiten die bedreigend zijn voor het bestaansrecht van André en zijn collega's.

Maar, er zijn ook kansen. Windparken op zee en gesloten gebieden zijn ideale gebieden om te gaan "zeeboeren". Een beheerste- en beheerde visserij met passieve tuigen, het kweken van schaal- en schelpdieren en zeeieren op volle zee is de toekomst. Toerisme en onderhoud bieden mogelijkheden om te ontwikkelen van visser naar "multidisciplinair maritiem ondernemer". André ziet daarin een toekomst en kansen voor zijn bedrijf weggelegd.

Wij, Rems Cramer en Arjan Korving, i.s.m. de projectpartners binnen het project 'Vissen voor de Wind', willen en kunnen André helpen zijn droom te verwezenlijken. Zelf zijn we ook kleine vissers. Mede dankzij steun vanuit de EU en het Ministerie van Economische Zaken hebben we de afgelopen jaren veel kennis, inzicht en ervaring kunnen op doen en zijn we via het project "Vissen voor de wind" in staat gesteld een antwoord te zoeken op de vraag "wat is jullie voorstel aangaande de mogelijkheden en kansen voor medegebruik van windparken op zee?".

Dat antwoord hebben we inmiddels: school André bij. Laat hem omschakelen van jager naar beheerder. In een sterk samenwerkingsverband en op basis van een doortimmerd en breed gedragen plan. Waardoor André een goede toekomst krijgt. En anderen gebruik kunnen maken en kunnen genieten van zijn kennis, passie en zijn vakmanschap. Echt innovatief, veilig, duurzaam en kostenbesparend. Alles op basis van samenwerking en met respect voor het belang van alle betrokkenen.

2. Organisaties in het samenwerkingsverband

In dit hoofdstuk worden de organisaties beschreven die het samenwerkingsverband vormen voor de uitvoering van het project 'Vissen voor de Wind'. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen hoofdaanvrager, medeaanvrager(s) en als derden bij het project betrokken partijen. Daarnaast wordt de samenwerking binnen het project beschreven.

2.1 Hoofdaanvrager

Ursa Major Services BV

Ursa Major Services BV (UMS) is een projectbureau met ruime ervaring in het begeleiden van (subsidie)projecten op het gebied van innovatie, samenwerking, certificering en marketing, voornamelijk binnen de visserijsector. Als initiatiefnemer en beheerder van verschillende projecten heeft UMS ervaring met het opstellen van subsidieaanvragen en het op een juiste wijze realiseren van gesubsidieerde projecten. In samenwerking met vissers, verwerking, handel, overheden en overige ketenpartners worden diverse projecten uitgevoerd van en voor de visserijsector.

Afhankelijk van de wensen kan UMS haar klanten van dienst zijn met:

- Subsidieadvies: vinden van de subsidies die aansluiten bij uw wensen;
- Subsidie aanvragen: uitwerken ideeën in concrete en kansrijke voorstellen;
- Subsidiebeheer: zorgdragen voor een sluitende financiële administratie en rapportage;
- Projectmanagement: leveren van projectmanagers die uw doelen helpen realiseren.

Ursa Major Services BV is een dochteronderneming van de CPO Nederlandse Vissersbond U.A.

De Nederlandse Vissersbond is een belangenorganisatie voor Nederlandse beroepsvissers, eigenaren en opvarenden, in de zee-, kust- en binnenvisserij. Haar dienstverlening is gericht op de duurzame ontwikkeling van de aangesloten ondernemingen (leden). De Nederlandse Vissersbond biedt leden professionele en betaalbare diensten en producten, afgestemd op hun specifieke behoeften.

2.2 Medeaanvragers

Visserij- en Exploitatiemaatschappij Noordwijk BV (VEM BV)

Visserij- en Exploitatie Maatschappij Noordwijk (VEM BV). Visserijbedrijf (eigenaar/ exploitant KW 2). VEM BV heeft de ambitie om als nevenactiviteiten te ontwikkelen naast de reguliere visserijactiviteiten. Het openstellen van windparken op zee voor medegebruik wordt hierin als kans gezien door het visserijbedrijf om deze nevenactiviteiten te ontwikkelen. Hierbij moet gedacht worden aan chartering/ crewing, zoals de inzet van vissersschepen, schippers, stuurlieden, machinisten, bemanning. Contactpersoon is Rems Cramer en is als praktiserend visser goed ingevoerd in de visserijwereld en heeft daarnaast als manager/ scheepsbouwkundig ingenieur ervaring met het ontwikkelen van new business in de internationale maritieme/off- shore dienstverlening.

Visserijbedrijf VOF Noordzeecharters – SCH 61

Visserijbedrijf VOF Noordzee Charters – SCH 61 beoefent visserij met staande netten en bordentrawl. Contactpersoon is Arjan Korving, eigenaar/ exploitant van het vissersvaartuig SCH 61 (14 m). Naast zeevisser verhuurt Arjan zichzelf als maritiem officier en voert hij met de SCH 61 tenderdiensten uit. Arjan heeft meegewerkt aan het project omdat hij daardoor mogelijkheden ziet om de nevenwerkzaamheden van zijn bedrijf verder te professionaliseren en uit te breiden richting windparken op zee en daardoor de continuïteit van het bedrijf te verbeteren.

Vereniging Kust & Zee

De vereniging Kust & Zee is het samenwerkingsverband van de Nederlandse en Belgische leden en lid organisaties van de Europese Coastal & Marine Union (EUCC). Kust & Zee wil een rijke, gezonde en

aantrekkelijke kust en zee voor zowel mens als natuur realiseren, waar behoud, gebruik, beheer en ontwikkeling samengaan. Om dit te bereiken zet Kust & Zee overlegstructuren op om de duurzame bescherming en ontwikkeling van de kust en zee te realiseren. Maar ook zet zij projecten op en werkt Kust & Zee mee aan onderzoek. Hierbij houdt de vereniging ontwikkelingen binnen de Europese Unie nauwlettend in het oog en vertaalt deze, indien noodzakelijk, naar voorstellen voor Nederland en België.

2.3 Projectpartners

Nederlandse Wind Energie Associatie (NWEA)

De Nederlandse Wind Energie Associatie behartigt de belangen van windenergie. In NWEA werken de organisaties en bedrijven samen, die in Nederland actief zijn op het gebied van windenergie op land en op de Noordzee. NWEA wil overheid en bedrijfsleven bewegen meer werk te maken van windenergie. Ook wil NWEA de positieve betrokkenheid van het publiek bij windenergie vergroten. Windenergie is de meest duurzame energiebron. NWEA werkt in de Duurzame Energie Koepel (DE Koepel) samen met onder andere Holland Solar, Stichting Platform Bio-energie, Dutch Heat Pump Association, de Nederlandse Vereniging voor Ondergrondse Energieopslag, EWA (Energie uit Water) en ODE aan de totstandkoming van een duurzame energievoorziening. NWEA is daarnaast aangesloten bij EWEA, de European Wind Energy Association. Onder andere verschillende energiebedrijven zijn lid van NWEA, waaronder Eneco en Nuon. Binnen het project Vissen voor de Wind is specifiek samengewerkt met windpark exploitanten Eneco Holding BV en NV Nuon Energy. Eneco is de exploitant van de windparken Amalia en Luchterduinen. NUON is samen met Shell exploitant van het park NoordzeeWind voor Egmond aan Zee.

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat (RWS) werkt aan de vlotte en veilige doorstroming van het verkeer, aan een veilig, schoon en gebruikersgericht landelijk watersysteem en aan de bescherming van ons land tegen overstromingen. Daarvoor beheert Rijkswaterstaat het nationale rijkswegennetwerk (5.695 km), het rijksvaarwegennetwerk (1.686 km kanalen, rivieren en 6.165 km vaarweg in open water) en het landelijke watersysteem (65.250 km²). In 2009 heeft RWS de verkenning "varen en vissen in windparken" opgepakt vanuit haar rol als coördinerend beheerder en is sindsdien nauw betrokken bij diverse onderzoeken en het vormgeven van de kaders waarbinnen medegebruik van windparken op zee past. Middels diverse stakeholderbijeenkomsten verzameld RWS informatie t.b.v. de besluitvorming aangaande de plaatsing en het medegebruik van windparken op zee.

Nederlandse Kustwacht

De Nederlandse Kustwacht is een zelfstandige civiele organisatie met eigen taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. De Kustwacht voert taken uit op de Noordzee voor zes ministeries, t.w. Infrastructuur en Milieu, Defensie, Veiligheid en Justitie, Financiën, Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties. Voor de uitvoering van deze taken worden varende en vliegende eenheden ter beschikking gesteld door de Rijksrederij van Rijkswaterstaat Noordzee en een aantal participerende diensten. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu is het coördinerend ministerie en het ministerie van Defensie is de beheerder van het operationele deel van de Kustwacht, het Kustwachtcentrum. De dagelijkse operationele leiding berust bij de Directeur Kustwacht. De Raad voor de Kustwacht is verantwoordelijk voor de Kustwacht. In de Raad voor de Kustwacht zijn de deelnemende ministeries op directeur-generaal niveau vertegenwoordigd. Het Kustwachtcentrum heeft een 24-uurs bezetting en fungeert als centraal meld-, informatie- en coördinatiecentrum en is tevens het Nationale Maritieme- en Aeronautische Redding Coördinatie Centrum (JointRCC). In het kader van Search and Rescue (SAR) is de Nederlandse Kustwacht een belangrijke stakeholder die vanuit haar expertise de (on)mogelijkheden wat betreft veiligheid inbrengt.

Viskwekerij Neeltje Jans BV

Viskwekerij Neeltje Jans is een dynamisch mosselkweekbedrijf uit Zeeland. Gelegen aan de Stormvloedkering, vlakbij Vrouwenpolder, kweekt het bedrijf hang- en bodemcultuur mosselen van topkwaliteit. Ervaring met de mosselteelt wordt bij het bedrijf van generatie op generatie doorgegeven. Neeltje Jans beschikt over voedselrijke mosselpercelen in de Oosterschelde en de Waddenzee en is eigenaar van de grootste hangmosselkwekerij van Nederland. De hangmosselen hangen hoog in voedselrijk water aan lange touwen. De kwekerij, ooit gestart als experiment van een ervaren bodemmosselvisser is inmiddels uitgegroeid tot een innovatief werkend bedrijf. Middels deelname aan het project wilde het bedrijf onderzoeken welke kansen er zijn voor aquacultuur binnen windparken op zee.

CoastInfo International

CoastInfo International is een onderzoeks- en adviesbureau, gespecialiseerd in natuur- en milieubeleid in het algemeen en van de kust in het bijzonder. Sinds 1984 houdt CoastInfo (voorheen Bureau Duin + Kust), zich succesvol bezig met advieswerk over duinen, kustbeheer, natuurwetgeving, ruimtelijke ordening en beleidsadvies. Hiervoor schrijft CoastInfo tal van rapporten en beheersplannen voor nationale overheden, duinbeheerders, gemeenten en provincies. CoastInfo is een stichting en werkt daarom zonder winst oogmerk. CoastInfo heeft een lange samenwerking met Coastal & Marine Union (EUCC) en Vereniging Kust & Zee. Jarenlang is CoastInfo de uitgever geweest voor het magazine Coastal & Marine (voorheen COASTline) en een aantal andere EUCC publicaties.

Rederij Fam. J. van der Plas & Zonen (KW1 en KW5)

Visserijbedrijf Van der Plas & Zonen vist al generaties lang op de Noordzee en beschikt over de KW1 (staand want kotter, 12 m) en de KW5 (moderne Eurokotter 24 m, state of the art, uitgerust met de zogenaamde pulskor, twinrig, boomkor en garnalentuig). Bedrijf wordt in huidige bedrijfsvoering geconfronteerd met belemmeringen door ruimtebeslag van onder andere anker- en Natura 2000 gebieden, scheepvaartlanen, olie- en gasinstallaties en windparken. Bedrijf beraadt zich op toekomstmogelijkheden voor de medewerkers alsmede de volgende generaties(s) Van der Plas waarbij de mogelijkheden om te kunnen vissen in windparken op zee worden onderzocht.

VOF Rederij H. Messemaker en Zonen (KW45)

Visserijbedrijf Messemaker & Zonen is een familiebedrijf en vist al generaties lang op de Noordzee. Het visserijbedrijf beschikt over de KW45, een moderne boomkorkotter met vangstrechten voor tong en schol. Bedrijf is groot belanghebbende gezien dreigende aanslag op traditionele visgronden, met name door windparken. Bedrijf beraadt zich voortdurend op toekomst met het oog op toekomstmogelijkheden voor de volgende generaties(s) Messemaker. Geldt binnen het project als sparringpartner gezien goede relatie met initiatiefnemers en positie als belanghebbende. Representatief voor de sector van grote boomkorkotterbedrijven.

IMARES

Het Institute for Marine Resources and Ecosystem Studies (IMARES) is het instituut in Nederland voor strategisch en toegepast wetenschappelijk onderzoek naar mariene ecosystemen t.b.v. duurzaam beheer, gebruik en exploitatie van kust en zee ("marine living resource management"). IMARES levert kennis die nodig is voor het duurzaam beschermen, oogsten en ruimtegebruik van zee- en zilte kustgebieden en is daarin de kennispartner voor overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties voor wie 'marine living resources' van belang zijn. IMARES doet daarvoor strategisch en toegepast ecologisch onderzoek in perspectief van ecologische en economische ontwikkelingen. Ecologische basiskennis wordt, met steun van hulpwetenschappen vanuit Wageningen UR en TNO, vertaald naar toegepast en strategisch wetenschappelijk onderzoek op 4 gebieden: aquacultuur, ecologie, milieu & visserij.

IMARES richt zich primair op de Noordzee, het Waddengebied en het Zeeuwse deltagebied. Maar daarnaast ook op Delta- en kustgebieden over de gehele wereld. Daar waar IMARES unieke kennis of faciliteiten bezit richt zij zich tevens op zoetwater systemen.

LEI-WUR

LEI-WUR (LEI Wageningen University and Researchcentre) verricht sociaal-economisch onderzoek en is de strategische partner voor overheden en bedrijfsleven op het gebied van duurzame- en economische ontwikkeling binnen het domein van voeding en leefomgeving. Het LEI is ruim zeventig jaar geleden opgericht als stichting Landbouw Economisch Instituut, op initiatief van enkele landbouworganisaties en met steun van de overheid. Het LEI is tevens onderdeel van de Social Sciences Group; het samenwerkingsverband van het LEI en het departement Sociale wetenschappen van Wageningen University. Deze samenwerking bevordert onderlinge afstemming en integratie van onderzoek en onderwijs op het gebied van de groene en blauwe ruimte. Er wordt gewerkt aan het opzetten van gezamenlijke onderzoekprogramma's en het gezamenlijk ontwikkelen van expertise binnen haar onderzoekvelden. Met onafhankelijk onderzoek biedt het LEI haar afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

InnoPartner

InnoPartner is een onafhankelijk, professioneel adviesbureau op het gebied van technologie, innovatie, milieu, energie en internationale samenwerking en houdt zich bezig met projectsubsidies, fiscale aftrek, investeringspremies, fondsen en innovatiekredieten. De dienstverlening van InnoPartner richt zich op het ondersteunen van ondernemers en organisaties ten aanzien van financiële ondersteuning vanuit de regionale, Nederlandse en Europese overheid bij uitvoeren van hun innovatie- en investeringsplannen. Ondersteuning kan plaatsvinden op het gebied van het oriënteren op potentiële regelingen (subsidiescan), toetsen van conceptplannen met uitvoerende adviseurs, opstellen en indienen van een complete subsidieaanvraag (uurtarief of no cure, no pay), uitvoeren van projecten (projectadministratie, declaraties, mutaties en rapportages) en het afhandelen van subsidieprojecten (accountantsverklaring, inhoudelijke/financiële eindrapportage).

2.3 Overige samenwerkingspartners

Naast de hierboven beschreven projectpartners binnen het project Vissen voor de Wind, heeft het projectteam eveneens samenwerking gezocht met andere partijen die eveneens belangen hebben in de windparken op zee.

2.4 Samenwerking

Samenwerking binnen het project vond plaats door frequente contactmomenten tussen projectpartners. Gedurende het project zijn door de projectgroep verschillende gesprekken gevoerd aangaande de relevante informatie die geïnventariseerd dienden te worden. Naast de zaken die in het projectplan zijn benoemd (juridische aspecten, wet- en regelgeving, type visserijen die geschikt zouden kunnen zijn voor binnen windparken, inventarisatie beschikbare en te vergaren kennis, inventarisatie op te lossen problemen) heeft de projectgroep besloten ook te kijken naar hoe zaken in het buitenland zijn geregeld.

Uit vooronderzoek blijkt dat in met name het Verenigd Koninkrijk en Denemarken visserijactiviteiten toegelaten worden in windparken op zee. Hiervoor zijn in de besluitvorming m.b.t. de plaatsing van deze windparken goede afspraken gemaakt tussen de visserijsector, overheden en de exploitanten van de windparken. De projectgroep heeft het idee opgevat te willen onderzoeken hoe zaken in deze landen zijn geregeld, om zo te komen tot 'best practices' die eventueel in Nederland ook toegepast zouden kunnen worden. IMARES is gevraagd hier onderzoek naar te doen.

Gedurende de projectfase zijn IMARES en het LEI begonnen met hun onderzoeken. Daarnaast hebben er verschillende gesprekken plaatsgevonden met belanghebbenden. Rems Cramer en Arjan Korving zijn met o.a. Rijkswaterstaat, windparkeexploitanten, Vereniging Kust & Zee en collega vissers in gesprek geweest om na te gaan welke ideeën er bij deze partijen leven als het gaat om medegebruik van windparken. In deze gesprekken kwam naar voren dat medegebruik binnen reeds bestaande windparken uitgesloten is, op basis van de aan de exploitanten verleende vergunningen.

In de vergunningen van deze parken is expliciet opgenomen dat medegebruik door andere partijen is uitgesloten. Hiermee leken de plannen om proef te gaan vissen binnen windparken van de baan. Pogingen om medegebruik binnen bestaande windparken alsnog toe te laten mislukten; de overheid houdt partijen aan de afspraken gemaakt binnen de huidige vergunningen. Wel hebben diverse overheidsorganen aangegeven dat er bij de uitgifte van vergunningen voor nieuw te bouwen windparken op zee, onderzocht zal worden of medegebruik mogelijk is. Vooralsnog lijken deze mogelijkheden er te zijn, zowel betrokken overheidsorganen als exploitanten van de windparken zijn positief inzake de inzet van vissersschepen binnen de windparken.

Rijksoverheid tracht zo goed en snel mogelijk de afspraken na te komen die voortvloeien uit het Energieakkoord. Hierdoor zijn plannen aangaande windparken op zee sneller tot uitvoer gekomen. Doordat de Rijksoverheid haast maakt de nieuwe windparken te realiseren, blijkt het lastig medegebruik goed in te bedden in de regelgeving. Prioriteiten liggen bij de bouw van de parken, niet bij inbedden van het medegebruik in wet- en regelgeving.

Eind 2015 lijken de initiële plannen om nieuwe windparken op zee te bouwen te kunnen rekenen op steun vanuit de landelijke politiek. De verwachting is dat de plannen voor nieuw te bouwen windparken op zee in 2016 verder uitgekristalliseerd zullen worden en uitgevoerd zullen worden. Hiertoe schuiven leden van de projectgroep regulier aan bij overlegmomenten van de Rijksoverheid aangaande medegebruik en doorvaart van windparken op zee. Vanuit de projectgroep wordt, naar wens van o.a. Rijkswaterstaat en de ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur & Milieu, input gegeven aangaande de plannen voor medegebruik en doorvaart. Op deze wijze kan de Rijksoverheid, op basis van de input van diverse belanghebbenden, concrete voorstellen doen richting de politiek aangaande nieuwe besluiten en wet- en regelgeving waarbinnen medegebruik en doorvaart geregeld wordt.

In 2016 zullen de voorwaarden bepaald worden voor een uit te voeren pilot in één of meerdere windparken op zee, uit te voeren in 2017 en 2018. Om die reden heeft het projectteam, zoals was gepland, nog geen concreet ondernemingsplan kunnen opstellen. Wel heeft het projectteam een goede stap gezet in de richting voor het realiseren van medegebruik en doorvaart van de windparken op zee. Middels het project zijn de mogelijkheden en onmogelijkheden met diverse stakeholders in kaart gebracht en is een eerste aanzet gegeven om te komen tot het openstellen van de windparken op zee. Niet professioneel georganiseerd medegebruik wordt moeilijk vanwege ongeval- en aansprakelijkheidsrisico's. Uitgangspunt van het project om activiteiten gezamenlijk en op een hoog professioneel niveau aan te pakken blijft overeind. Door zowel de windparkexploitanten en de Rijksoverheid wordt daardoor ons initiatief serieus genomen en de input die vanuit het project gegenereerd is zeer gewaardeerd.

3. Projectresultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven van het project. Ten eerste wordt een overzicht gegeven van de activiteiten die t.b.v. het project zijn uitgevoerd. Vervolgens wordt ingegaan op de huidige wet- en regelgeving die van toepassing is op bemiddelingstrajecten en welke sociale, fiscale en aanverwante juridische aspecten hierbij komen kijken. Daarnaast is onderzocht binnen welke andere branches vissers naar werk kunnen worden bemiddeld en op welke wijze er binnen de visserij onderling bemiddeld kan worden.

3.1 Overzicht projectactiviteiten

Onderstaand overzicht geeft inzicht in de activiteiten die gedurende het project zijn uitgevoerd door de samenwerkende projectpartners. Hierbij is onderscheid gemaakt in de diverse onderdelen die tijdens het project zijn onderzocht, waaronder wet- en regelgeving, sociale, fiscale en juridische aspecten alsmede mogelijkheden kansen voor bemiddeling van vissers zowel nationaal als internationaal en de mogelijkheden voor vissers om in andere takken van sport hun brood te kunnen verdienen.

Algemeen

Bij aanvang van het project heeft er een inventarisatie naar de mogelijkheden voor medegebruik plaatsgevonden i.s.m. IMARES en LEI. Deze inventarisatie is als basis gebruikt voor de rapportage van IMARES en LEI.

Het projectteam heeft vervolgens diverse bijeenkomsten (stakeholderbijeenkomsten) bijgewoond die georganiseerd werden door onder meer RWS, IMARES, het Platform Maritieme Windmolenparken en het Ministerie van EZ en het Ministerie van IL&T aangaande medegebruik van windparken.

Er zijn contacten gelegd en bezoeken gebracht aan collega vissers in het buitenland die ook geconfronteerd zijn met windparken op hun visgronden. Zo is er overleg geweest met vissers in Denemarken (Grenaa, Esbjerg), België (Oostende/ Nieuwpoort), Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. In het Verenigd Koninkrijk werd gesproken met vissers en hun FLO (Fisheries Liaisons Officer: coördinerend visser/manager) die daadwerkelijk in windparken (Thanet en London Array, beiden in de Thames monding) vissen.

Regels, wetten en randvoorwaarden

Buiten de eerder genoemde bijeenkomsten om is er regelmatig tussentijds overleg geweest met RWS over toe te passen visserijmethodes, randvoorwaarden en verankering.

Met de Nederlandse Kustwacht en de KLPD hebben gesprekken plaatsgevonden en werden wet- en regelgeving, met name op het gebied van veiligheid, en randvoorwaarden afgestemd.

Met scheepsverzekeraars werden zaken als aansprakelijkheid en de daarmee samenhangende verzekeringsvoorwaarden afgestemd. O.a. werd gesproken over de mogelijkheid om

Er is overleg geweest met HSEQ (gezondheid, veiligheid, milieu en kwaliteit)/ Risk managers van verschillende windparken om zo de risico's m.b.t. aanvaringen met windturbines, ongelukken binnen de windparken en schade te inventariseren.

Met de KNRM was een aantal keren overleg aangaande Search and Rescue (SAR) operaties. Hiermee werden de veiligheidsrisico's in kaart gebracht en de (on)mogelijkheden m.b.t. reddingsoperaties binnen windparken op zee geïnventariseerd, in geval er zich calamiteiten zouden voordoen.

Overleg andere stakeholders

Wederzijdse ambities aangaande medegebruik van windparken op zee zijn afgestemd met Sportvisserij Nederland en de NOB (duiksport vereniging).

Met een aantal kottervissers (o.a. KW5, KW45, Rederij Snoek Urk, Ekofish Group) zijn klankbord gesprekken gevoerd wat betref belangen en visie.

Tevens zijn er gesprekken gevoerd de pelagische visserijsector, o.a. met Rederij Parlevliet en Van de Plas en Rederij A. van der Zwan en is er overleg geweest met beroepsmatige handlijnvissers via de VBHL, LIFSN en Netviswerk.

Met de windpark exploitanten zijn verschillende gesprekken gevoerd aangaande de toe te laten activiteiten in windparken op zee. Hierbij zijn eveneens zaken als veiligheid, calamiteiten en toelatingsvereisten besproken.

Op verzoek van de Rijksoverheid is medewerking verleend aan de totstandkoming van een Expert Judgement inzake medegebruik en doorvaart van windparken op zee, waarbij het projectteam haar expertise heeft ingebracht op verschillende terreinen, waaronder visserij- en aquacultuurmethoden, veiligheid, calamiteiten en toelatingsvereisten.

Visserij- en aquacultuurmethoden

De beschikbare relevante rapportages over passieve vistuigen (staande netten, potten), vistraps en lijnvisserij zijn door het projectteam doorgenomen, waarbij is aangegeven welke methoden geschikt zouden kunnen zijn om toe te laten in windparken op zee.

Er is overleg geweest met Nederlandse vissers (UK 146, MS 3 en Hendrik Kramer, ex. UK 202) die ervaring hebben met de visserij op Noordzeekrabben met potten.

Het projectteam heeft onderzoek gedaan naar toelaatbare verankeringsmethoden waarmee vissersschepen kunnen ankeren in windparken op zee.

Innovatie

Het projectteam heeft contact gelegd met de Stichting Zeeuwse Tong. Gesproken is over mogelijkheden van kweek van kreeften in de windparken op zee.

Met Neeltje Jans zijn de ins and outs besproken wat betreft mosselzaadinvanginstallaties (MZI's) en mosselhangculturen op volle zee en de (on)mogelijkheden hiervoor binnen windparken op zee.

Wat betreft zeewierkweek zijn de activiteiten geïnventariseerd van Hortimare en Zeewaar. Er zijn besprekingen geweest met de Stichting Noordzee Boerderij met het oog op mogelijke samenwerking in een vervolg op het project Vissen voor de Wind.

Er is een inventarisatie gemaakt van het gewenste scheepstype met het oog op de veiligheidseisen en het eerder genoemde Innovatie alternatief (scenario 2 van RWS). Hiervoor is het MDV schip beschouwd en zijn er in het Verenigd Koninkrijk bezoeken gebracht aan (bouwers) van innovatieve kleine vissersvaartuigen. Ook is contact gelegd met de ontwerpers en bouwers van een innovatief Frans vaartuig dat speciaal is ontwikkeld voor kleinschalige vissers.

Met de windpark exploitanten NUON, Eneco en de NWEA is tijdens het project voortdurend hun visie omtrent medegebruik afgestemd.

3.2 Resultaten

Binnen deze paragraaf worden de resultaten van het project behandeld. Het betreft een samenvatting van alle diverse zaken die tijdens het project zijn onderzocht en gedocumenteerd.

Algemeen

Het projectteam heeft samen met IMARES en het LEI alle beschikbare documenten aangaande medegebruik en het vissen in windparken verzameld en opgeslagen in een bibliotheek. Op basis van die documenten is een rapport opgesteld onder de titel "*Vissen in windmolenparken: inventarisatie van (on)mogelijkheden*".

Door het bijwonen van diverse stakeholderbijeenkomsten, in de meeste gevallen op verzoek van de Rijksoverheid, kon over en weer kennis worden uitgewisseld en werd bijgedragen aan het verder tot stand komen van een verantwoord en gewenst beleid. Tevens boden de besprekingen de gelegenheid kennis te maken met alle relevante belanghebbenden, zoals sportvissers, Kustwacht, safety managers van windparken etc. en kon informatie worden uitgewisseld.

Op verzoek van de Rijksoverheid heeft het projectteam haar medewerking verleend aan het onderzoek van IMARES en Deltares, waarbij de risico's in kaart zijn gebracht aangaande het openstellen van windparken op zee voor medegebruik en doorvaart. Dit rapport omvat een eerste verkenning op basis van Expert Judgement naar mogelijke risico's van het gebruik van passieve visserij in windparken en van mogelijk te nemen mitigerende maatregelen om de verkende risico's te voorkomen. De verkenning is gedaan in opdracht van de Ministeries I&M en EZ. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in het rapport "*VisRisc – risicoschatting medegebruik visserij in windparken*".

Op verzoek van de Rijksoverheid heeft het projectteam haar medewerking verleend aan het onderzoek van IMARES en Deltares, waarbij de risico's in kaart zijn gebracht aangaande het openstellen van windparken op zee voor medegebruik en doorvaart. Dit rapport omvat een eerste verkenning naar mogelijke risico's van het gebruik van passieve visserijmethoden in windparken en van mogelijk te nemen mitigerende maatregelen om de verkende risico's te voorkomen. De verkenning is gedaan in opdracht van de Ministeries I&M en EZ. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in het rapport "*VisRisc - risicoschatting medegebruik visserij in windparken*".

Het overleg met collega vissers in het buitenland gaf veel waardevolle praktijkinformatie, daar waar de beschikbare rapportages in de regel de theorie weergeven.

Regels, wetgeving en randvoorwaarden

Wat betreft varen en vissen in de windparken zijn de Schepenwet, het Vissersvaartuigenbesluit en Wet Zeevarenden van toepassing. Bij medegebruik worden de eisen gesteld voortkomend uit het advies met betrekking tot het NWP2 (Nationaal Waterplan 2) en de Beleidsnota Noordzee.

Momenteel is er een veiligheidszone rondom de windparken op zee van kracht. Deze is vergelijkbaar met die van de offshoresector (een niet te betreden veiligheidszone van 500 meter per unit). Bij doorvaart en medegebruik vervalt deze zone. Waarschijnlijk zal er een 50 meter zone rondom de windmolens zelf wordt afgekondigd om schade aan turbine, fundatie en kabels te voorkomen. Bij het transformatorplatform blijft de 500 meter zone van kracht.

Mede als resultaat van de stakeholderbijeenkomsten is de bedoeling dat vanaf 2017 de bestaande windparken worden opengesteld voor een pilot inzake medegebruik. Deze pilot omvat 2 hoogseizoenen doorvaart en medegebruik, waarna een definitief standpunt wordt bepaald. Randvoorwaarden voor de pilot worden in 2016 vastgesteld. Reeds besloten is dat schepen met een lengte > 24 meter geen toegang krijgen. Tevens mogen sportduikers niet in de windparken duiken.

van AIS en marifoon. Als advies wordt aangegeven dat iedere opvarende een Personal Lifesaving Beacon moet hebben en dat vaartuigen moeten beschikken over AIS en marifoon.

Wat betreft visserij in windmolenparken is de Nederlandse overheid duidelijk. Er mogen geen bodem beroerende activiteiten plaatsvinden. Gesleepte vistuigen (trawls, boomkorren, pulstuigen etc.) worden niet toegelaten. Voor bodem beroerende vishaken zal een toetsingskader komen, ook met het oog op verloren haken die een gevaar kunnen vormen voor beroepsduikers die onderhoud moeten uitvoeren. Passieve vistuigen kunnen op zich worden toegelaten, mits deze aan een op te stellen toetsingskader voldoen. Middels een Expert Judgement van IMARES en Deltares wordt hier vervolgonderzoek naar gedaan. Gekeken naar de opzet van het park, de locatie ervan en de risico's met het oog op schade, aanvaring, werkzaamheden, duiken, vogels en zeezoogdieren in relatie tot de kenmerken van het te gebruiken vistuig. Deze toetsingskaders zullen worden opgesteld door het Ministerie van Economische Zaken.

Verzekeraars stellen, dat wanneer aan de wettelijke eisen wordt voldaan, er sprake is van een geldige dekking indien er in de windparken zou worden gevestigd. De Britse vissers, die door het projectteam zijn aangesproken, stellen echter dat zij de parken mijden vanwege zeer hoge borgsommen die worden geëist in geval van schade aan bijvoorbeeld kabels. In Nederland is het feit dat regelgeving (vaarbevoegdheidseisen, certificering vaartuigen) inzake kleine (lengte over alles < 15 meter) van beroepsmatige vissersvaartuigen zich in een grijs gebied bevindt een belangrijk aandachtspunt.

Sportvisserij en sportduikers

Zowel de individuele sportvissers als de hengelcharterbedrijven willen vrije toegang tot de windparken. Zij willen ook vissen direct bij de installaties. Er is weinig belangstelling om met een gezamenlijke aanpak toegang te krijgen. Dat geldt ook voor Sportvisserij Nederland. Sportvisserij Nederland faciliteert en laat initiatieven over aan aangesloten verenigingen.

Voor de georganiseerde sportduikers geldt ook dat zij zelf toegang wensen tot de parken. Inmiddels is beslist dat sportduiken verboden blijft. Reden hiervoor is het feit dat beroepsduikers in de windparken aan zeer strenge veiligheidseisen moeten voldoen en het niet te verantwoorden is dat sportduikers zonder aan deze eisen te hoeven voldoen wel in de windparken mogen duiken.

Visserijsector

Voor de pelagische visserij en de flyshoot visserij is vissen in de windparken op voorhand uitgesloten vanwege de grootte van de vistuigen. Van de PFA is Rederij Van der Zwan BV partner in de Stichting Noordzeeboerderij vanuit de optiek dat zeevierkweek toekomst heeft en valt onder de core business van de rederij ('voedsel uit zee'). Rederij Parlevliet en Van der Plas volgt de ontwikkelingen en is bereid het projectteam desgewenst met raad en daad bij te staan bij een eventueel vervolg van het project.

De kottersector hinkt op verschillende gedachten. Enerzijds wordt (er van uit gaande dat gesleepte vistuigen geen toegang krijgen) er waarde gehecht aan de z.g. refugium functie (schuilplaatsen voor vis) van windparken, zeker als het gaat om parken in de kustzone. Anderzijds zou het welkom zijn als met name staand want vissers vanwege steeds verder gaand ruimtebeslag een alternatief zouden hebben in de windparken.

De Vereniging van Beroepsmatige Handlijn Vissers (VBHL) stelt op voorhand een refugium functie toe te kennen aan de windparken. Individuele handlijn vissers staan te trappelen om toegang. Het zelfde geldt voor individuele staand want vissers en individuele krabbenvissers.

De windpark exploitanten zijn bang voor medegebruik. Zij vrezen ongevallen en daardoor financiële en imago schade. Gevleugelde uitspraak van een Risk & Safety manager van windparken:

“medegebruik van wind parken is het zelfde als dat imkers, jagers en volkstuinders zouden mogen hobbyen op het terrein van Shell Pernis”.

NGO's

De NGO's (Stichting de Noordzee, Vereniging Kust en Zee, WNF) geven de voorkeur aan een refugium functie, zeker in dit stadium omdat het effect van windparken op visbestanden niet bekend is en nog nauwelijks is onderzocht. De NGO's zien de windparken op zee als potentiële kraamkamers voor jonge vis en staan om die reden sceptisch tegenover het beoefenen van visserij in de windparken op zee. Wel staan zij positief tegenover aquacultuur en het vissen van krab en kreeft met kooien. De NGO's pleiten voor onderzoek naar de evt. kraamkamer-functie van de windparken op zee. De resultaten van een dergelijk onderzoek moet uitwijzen of visserijactiviteiten toegestaan kunnen worden.

Visserijmethoden

De algemene verwachting is dat, vanwege de harde substraten, d.w.z. steenstort rond de kolommen (=windturbines) en de kolommen zelf, alsmede het ontbreken van sleepnetvisserij de visstand flink zal toenemen. Dit zou met name gelden voor soorten als kabeljauw en zeebaars en in wat mindere mate voor platvis soorten. Krabben zullen naar verwachting goed gedijen en kreeften zullen na verloop van tijd vanzelf komen. In de praktijk kan dat anders uit pakken. De geïnterviewde Britse vissers, die daadwerkelijk in de windparken hebben gevist stellen dat de kabeljauwstand zelfs is verminderd, wat zij wijten aan elektromagnetische straling van de kabels en/of lawaai van de windturbines. De zeebaars- platvis- en schaaldieren stand zou niet noemenswaardig veranderd zijn. Ook stellen zij dat de visgronden in de parken erg te lijden hebben onder een explosieve toename van zeesterren, die af zouden komen op de mossels die zich aan de kolommen hechten.

De staande netten die al sinds jaren door Nederlandse vissers worden gebruikt voor de vangst van tong, kabeljauw, zeebaars etc. zijn geschikt en effectief voor gebruik in de windparken. Aandachtspunt is de eis dat er geen netwerk verloren mag gaan uit ecologisch oogpunt en vanwege de veiligheid. Redelijkerwijs zal er geen netwerk verloren gaan vanwege het ontbreken van gesleepte tuigen in de wind parken. Zeker als er geschikt materiaal (bijvoorbeeld geschikte bovenpezen) wordt gebruikt en niet wordt gehaakt aan obstructies. Hiervoor dienen strikte afspraken te worden gemaakt. Ook kan in de parken niet worden gevist met zeer lange tongbeugen (2 tot 5 km) die Nederlandse staand want vissers normaliter gebruiken.

Wat betreft de krabbenvisserij met potten is er door Nederlandse vissers inmiddels de nodige ervaring opgedaan. De visserij blijkt lonend. Er is inmiddels een stabiele afzetmarkt voor Noordzeekrabben ontstaan met redelijk tot goede prijzen tot gevolg. Voordeel van de pottenvisserij is dat niet direct op de steenstorten hoeft te worden gevist, daar de potten krabben en kreeften door een geurspoor van het gebruikte aas aantrekken volgens Britse pottenvissers.

Lijn bodem visserij is niet wenselijk daar direct bij de steenstorten dient te worden gevist voor een goed resultaat. De 50 meter zone is daarbij een probleem, ook vanwege aannemelijk verlies van haken en tuigen.

Wat betreft het gebruik van vistraps is er nog geen ervaring opgedaan in Nederland. Ogenscheinlijk zouden vistraps een aantrekkelijke optie zijn vanwege de selectiviteit (geen discards en bijvangst van zeezoogdieren). De visnamigheid van vistraps is een nog te onderzoeken punt.

Punt van discussie is ook het verankeren van passieve vistuigen vanwege het haken aan blootliggende kabels. Het projectteam heeft een voorstel gedaan voor het toepassen van een soort anker dat niet kan haken aan kabels. Ook is er een optie om gebruik te maken van een offshore verankeringsysteem dat ontwikkeld is in IJsland en de Verenigde Staten om met een grote precisie boorankers met een zeer grote treksterkte te plaatsen.

Aquacultuur

Met de Stichting Zeeuwse Tong is gesproken is over mogelijkheden van kweek van kreeften in de windparken. De Stichting heeft naast de kweek van tong de technologie ontwikkeld om in gevangenschap kreeften te laten voortplanten. Het idee is deze kleine kreeftjes uit te zetten in de windparken. Onderzoek heeft uitgewezen dat, mits zorg wordt gedragen voor een goede habitat (hard substraat en schuilmogelijkheden), kreeften honkvast zijn. Ook moeten de kreeftjes begeleid worden naar een goede schuilplaats op de zeebodem, omdat er anders sprake is van duur visvoer. Het idee zou uiteindelijk leiden naar een mengvorm van kweken en beheerst oogsten, zonder de nadelen van kweken aan de wal, zoals degeneratie van de soort en overbevissing. Met de projectleider van de Stichting is afgesproken dat bij een vervolg project van 'Vissen voor de Wind' nauw zal worden samengewerkt om dit verder in de praktijk uit te werken.

Met Neeltje Jans (en in minder mate met Prins en Dingemans) zijn de ins and outs besproken wat betreft MZI's en mosselhangcultures op volle zee. Op te lossen problemen zijn de hoge operationele kosten in verhouding met de te verwachten opbrengst en het feit dat de overheid nog geen harde concessies kan doen met betrekking tot vergunningen. Ook de niet werkbare dagen vanwege bijvoorbeeld zeegang zijn een probleem omdat de cycli m.b.t. mosselkweek erg tijdgebonden zijn. Zo moet er in een klein tijds bestek geoogst worden i.v.m. de zaadval. Het losraken of breken van de installaties (meestal kabelstelsels) vormt ook een gevaar voor de scheepvaart. Van Belgische vissers die betrokken waren bij het project 'Flanders Queen Mosselen' (hierbij werden mosselen op boeien gekweekt) werd vernomen dat de kosten zeer hoog waren in verhouding tot de opbrengst. De verankering van de boeien gaf ook grote problemen. Er zijn regelmatig boeien losgeslagen. Opgemerkt werd ook dat de visgronden voor lange tijd verziekt waren door de grote hoeveelheid zeesterren. Ook hier werd dat geweten aan het feit dat mosselen een grote aantrekkingskracht op zeesterren uitoefenen. Met Neeltje Jans is afgesproken dat bij een vervolg op 'Vissen voor de Wind' in de praktijk, stapsgewijs een aantal onderzoeken worden uitgevoerd met relatief kleine proefopstellingen.

Vergelijkbaar met het kweken van mosselen is de situatie met betrekking tot het kweken van zeewier op volle zee. Onder andere kosten/baten, verankering en vergunningen zijn, ondanks het feit dat er toekomstperspectief is op te lossen problemen. Met de Stichting Noordzee Boerderij is afgesproken in de toekomst zo veel mogelijk samen te werken om de kans op haalbaarheid en succes te vergroten.

Innovatie

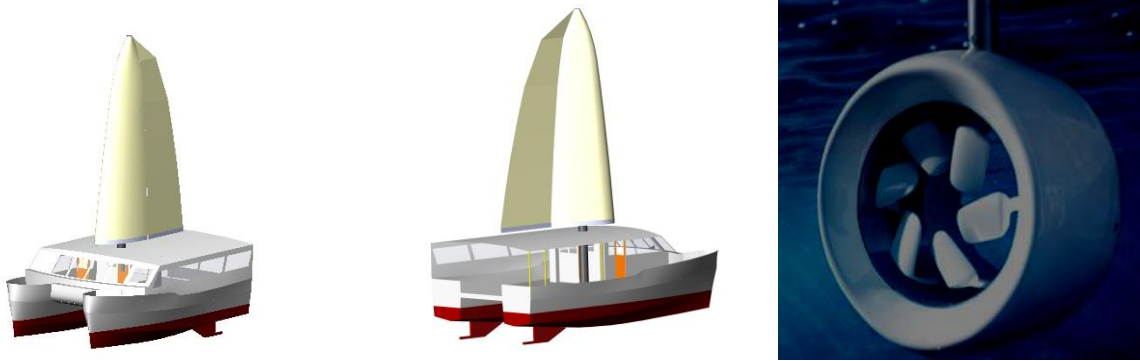
Tevens is er gedurende het project onderzoek gedaan naar vissersschepen die geschikt kunnen zijn voor gebruik binnen de windparken op zee. Verschillende scheepstypen zijn onderzocht en er is geïnventariseerd aan welke vereisten een schip zou moeten voldoen om op een veilige en verantwoorde wijze actief te kunnen zijn in de windparken.

Op basis van de gemaakte inventarisatie van het gewenste scheepstype is een programma van eisen opgesteld. Uiteindelijk heeft het projectteam een nieuw te bouwen catamaran op het oog dat voldoet aan de wettelijke eisen. Optie is een lengte van het vaartuig tussen de 12 en de 16 meter. De aandrijving is diesel/elektrisch. Bij voorkeur kan elektrisch worden gevaren en worden gevestigd.

In Frankrijk is een innovatief vissersvaartuig ontwikkeld dat aan deze eisen voldoet, waarbij tevens een systeem is ontwikkeld om geheel geautomatiseerd gebruik te maken van zeilen. Met de ontwerper en een aantal betrokken vissers is contact gemaakt, waarbij bleek dat Bretonse vissers worden geconfronteerd met de beslissing dat op korte termijn 700 windturbines op hun visgronden worden geplaatst. De visie als ontwikkeld in het project 'Vissen voor de wind' blijkt goed aan te sluiten op de plannen en ideeën van de Fransen en kan elkaar versterken. Afgesproken is samen te gaan werken bij de uitvoering van de plannen. Concrete afspraak is dat het projectteam en de Fransen in juli 2016 bij gelegenheid van een grote maritieme manifestatie in Brest op Europees niveau hun gezamenlijk plan zullen presenteren. De manifestatie staat in het teken van innovatie op

maritiem gebied, waarbij ook windenergie op zee op de agenda staat. Zeker gezien het feit dat Nederland als aftredend Europees voorzitter eregast is, mag de nodige publiciteit worden verwacht.

Ontwerp innovatieve catamaran (Frankrijk)

De Franse bedrijven Avel-Vor en Alunox zijn in samenwerking met Franse vissers bezig een innovatief vaartuig te ontwikkelen speciaal voor de kustvisserij. Het schip, een aluminium catamaran met een lengte tussen de 12 en de 16 meter heeft een hybride (dieselelektrische) aandrijving. Daarnaast beschikt het vaartuig over een geautomatiseerd zeilsysteem. Zeilend kunnen de propellers meedraaien en de batterijen opladen. De zeilen besparen niet alleen brandstof, maar zorgen ook voor een veel rustiger zeeegang. Een andere innovatie is het toepassen van vacuüm koeling van de vangst. De man achter de vernieuwingen is Pierre- Yves Glorennec van Avel-Vor, emeritus hoogleraar Kunstmatige Intelligentie aan de universiteit van Rennes.

4. Ondernemingsplan

Gedurende het project is er getracht een visie omtrent het medegebruik van windparken op zee uit te werken middels een ondernemingsplan. In dit hoofdstuk wordt deze visie toegelicht en aangegeven op welke wijze er tot een ondernemingsplan kan worden gekomen.

4.1 Van visie tot plan

Bij aanvang van het project heeft het projectteam aangegeven te willen komen tot een duidelijke visie omtrent het medegebruik van windparken op zee, dat vertaald kan worden in een ondernemingsplan. Dit ondernemingsplan dient vervolgens afgestemd te zijn op de mogelijkheden, geldende wet- en regelgeving, restricties en wensen van belanghebbenden, waaronder de windparkexploitanten en de Rijksoverheid.

Op basis van initieel onderzoek zijn de (on)mogelijkheden in kaart gebracht en is de visie van het projectteam getracht om te zetten in een haalbaar en solide plan, op basis waarvan een pilot kan worden uitgevoerd binnen één of meerdere windparken.

Initieel plan

Het projectteam had tot doel een visie (ondernemingsplan) te ontwikkelen voor de lange termijn (5 tot 10 jaar). Het uitgangspunt hierbij is om een aantal kleinere visserijbedrijven bij elkaar te voegen tot 1 onderneming. Deze visserijondernemingen hebben hun visrechten (vislicenties, quota), kennis van de visserij en van de visgronden, gemotiveerd- en bekwaam personeel, maritieme kennis en kunde, toekomstvisie, (internationale) netwerken binnen de visserij en de aanpalende zakenwereld ingebracht. Mede-participanten zijn tevens bedrijven met een achtergrond in de aquacultuur/schelpdierkweek/handel.

In het ondernemingsplan wordt o.a. uitgewerkt dat de nieuw te vormen onderneming strategisch partner wordt van de windpark exploitant. De windpark exploitant gebruikt de ruimte van het park om energie op te wekken. De onderneming heeft het gebruiksrecht voor alle andere maritiem gerelateerde zaken. Naast het leveren van maritieme diensten (survey, tender, bewaking) wordt er op een verantwoorde manier vis en schelpdieren gekweekt en gevestigd en kan het publiek (windpark- en eco-toeristen, sportvissers, duikers) georganiseerd genieten van de unieke waarden van een beheerd zeegebied met hard substraat. Daarnaast wordt onderzocht en beschreven op welke wijze de onderneming een fatsoenlijk rendement (niet afhankelijk van subsidies) kan behalen, erkend duurzaam is en op innovatief gebied een nationaal- en internationaal voorbeeld vormt.

Ontwikkelingen gedurende het project

Gedurende de looptijd van het project is gebleken dat het openstellen van windparken op zee voor medegebruik en doorvaart lastiger is dan vooraf werd aangenomen. Er zijn diverse zaken waar rekening mee gehouden moet worden, waaronder veiligheidsrisico's, risico's op schade aan zowel windturbines als schepen, search and rescue (SAR) maatregelen, het ontbreken van wet- en regelgeving dat medegebruik en doorvaart toelaat, risico's voor natuur en milieu, etc. Daarnaast is er een grote groep belanghebbenden, waaronder windparkexploitanten, Rijksoverheid, Kustwacht, NGO's, vissers, schaal- en scheldierkwekers, offshore en maritieme bedrijven, sportvisserij, recreatie, etc. Dit geheel aan onderwerpen en belanghebbenden zorgt voor een zeer complex en omvangrijk geheel, waarbij veel zaken dienen te worden onderzocht alvorens er besluiten genomen kunnen worden.

Het daadwerkelijk uitwerken van een compleet ondernemingsplan is om deze reden helaas niet gelukt tijdens de looptijd van het project. Momenteel is er teveel onduidelijkheid aangaande de nieuwe wet- en regelgeving m.b.t. medegebruik en doorvaart. De Rijksoverheid is momenteel bezig met het vormgeven van beleid hiervoor middels het schrijven van de NWP2. Vervolgens zal het

beleid door de politiek moeten worden goedgekeurd en zullen de plannen voor de individuele windparken opgesteld moeten worden. Daarbij zal wet- en regelgeving opgesteld moeten worden en kunnen de vergunningen, incl. de voorwaarden voor medegebruik en doorvaart, worden opgesteld en afgegeven.

Het ondernemingsplan dat bij aanvang van het project is benoemd gaat uit van de mogelijkheden voor het openstellen van windparken op zee m.b.t. doorvaart en medegebruik. Om een dergelijk plan te kunnen opstellen is het van belang dat duidelijk is aan welke voorwaarden ondernemers zullen moeten voldoen en welke activiteiten er wel en juist niet worden toegelaten binnen de windparken. Hierover is tot dusver geen duidelijkheid, wat het opstellen van een ondernemingsplan moeilijk maakt.

De projectgroep heeft de alternatieven zoals deze beschreven zijn in het rapport van IMARES en LEI-WUR uitgewerkt en hierbij aangegeven op welke wijze ondernemers gezamenlijk, dan wel individueel, hier invulling aan zouden kunnen geven. Hierbij wordt uiteraard nauwe samenwerking aangegaan met de bevoegde autoriteiten, zodat de eventuele plannen die worden opgesteld ook haalbaar zijn gezien de vorm te geven wet- en regelgeving.

Tevens heeft de Rijksoverheid te kennen gegeven dat gedurende het jaar 2016 de plannen worden uitgewerkt om te komen tot daadwerkelijke pilots in één of meerdere windparken op zee. De betreffende pilots zullen dan vervolgens, voor zover op moment van schrijven van dit rapport bekend, uitgevoerd kunnen worden in 2017 en 2018. Hierbij zullen de zaken die o.a. middels het project Vissen voor de Wind in kaart gebracht en onderzocht zijn, getest kunnen worden in de windparken. Het resultaat van de pilots draagt vervolgens bij aan het opstellen van beleid aangaande de toe te laten activiteiten in windparken op zee, incl. voorwaarden, wet- en regelgeving.

Het projectteam stelt vast dat het opstellen van een ondernemingsplan binnen het project dan ook een stap te vroeg geweest is. Voordat er daadwerkelijk een solide en door belanghebbende gedragen ondernemingsplan opgesteld kan worden, is het van belang dat de kaders en voorwaarden waarbinnen het medegebruik wordt toegelaten zijn opgesteld en vastgelegd. Het projectteam wil hier een bijdrage aan leveren middels een vervolg op het project Vissen voor de Wind.

4.2 Rendabele activiteiten

Ondanks dat het projectteam om eerder genoemde redenen geen volledig ondernemingsplan heeft kunnen opstellen gedurende het project, zijn er weldegelijk kansen voor het uitoefenen van rendabele activiteiten binnen de windparken op zee. Middels verder onderzoek na afloop van dit project, o.a. door het opzetten van diverse pilots i.o.m. de Rijksoverheid in 2017 en 2018, kan worden onderzocht of deze activiteiten daadwerkelijk kansen bieden en haalbaar zijn. In deze paragraaf zijn de activiteiten benoemd die volgens het projectteam kansen bieden en als rendabel gezien worden.

Visserij met stand want

De visserij met stand want binnen de windparken op zee wordt gezien als kans voor beroepsvissers. Verschillende vissers binnen het projectteam hebben veel kennis en ervaring met stand want vissen. Daardoor kan, afhankelijk van de te stellen randvoorwaarden, een kosten/baten prognose worden gemaakt, op basis van de uit te voeren pilots. De hoop en verwachting is dat er met minder netten (kosten) meer opbrengst is mits er beheerst wordt gevestigd op relatief grote vis. De intentie van het projectteam is om deze visserijmethode binnen de door de Rijksoverheid op te zetten pilots te gaan testen, als vervolg op het project.

Proefvisserij binnen wetenschappelijk onderzoek programma

Naar oordeel van het projectteam dient er een onderzoek te worden gedaan in het kader van de vereiste Milieu Effect Rapportage (MER) aangaande het medegebruik van windparken op zee. Het projectteam stelt voor deze werkzaamheden op te nemen in een vervolg project op 'Vissen voor de wind'. Zo kan er binnen het nieuwe windpark 'Borssele' een z.g. 0-meting worden gedaan. Daarnaast dienen er binnen de bestaande windparken opnames gedaan worden wat betreft de gevolgen van de installaties voor het mariene milieu inclusief de visbestanden. Visserij opnames kunnen worden gedaan met stand want (een andere visserij techniek is niet toegestaan of niet bewezen representatief) op basis van een gedegen wetenschappelijk verantwoord programma.

In het kader van een wetenschappelijk onderzoek pleit het projectteam voor het toekennen van z.g. wetenschappelijk quotum. Vis gevangen met de proefvisserij in de windparken mag dan worden verkocht.

NB Overigens wezen de geïnterviewde Britse vissers er op dat de effect onderzoeken op hun visgronden waren uitgevoerd door een consultancybureau dat gebruik heeft gemaakt van vissers van elders. Dit is ethisch gezien niet alleen onrechtvaardig, maar gaat ook ten koste van de kwaliteit van het onderzoek. Het projectteam heeft verregaand overleg gevoerd met IMARES wat betreft een gezamenlijke aanpak van een onderzoekstraject.

Visserij met krabben en kreeften vallen

Verwacht mag worden dat de visserij op krabben en kreeften in windparken op zee op zich rendabel zou moeten zijn, maar ook dit is afhankelijk van randvoorwaarden. Gezien de ervaringen van o.a. Britse vissers lijkt het er op dat windparken een aantrekkingskracht hebben op schaaldieren, wat zou betekenen dat er rendabel op deze soorten zou kunnen worden gevist. Ook hier wordt door het projectteam gepleit voor verder onderzoek o.a. middels deelname aan pilots. Wat betreft de innovatieve aspecten (uitzetten kreeft, toevoegen 'reef balls') zou financiële steun gevraagd kunnen worden vanuit het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV) om hier mee te kunnen testen.

Toeristische trips

Massa toerisme in windparken op zee lijkt niet rendabel. Tevens is het lastig om groepen personen mee aan boord te nemen, dit in het kader van de wet- en regelgeving inzake het aan boord meenemen van (extra) passagiers. Informatief toerisme voor diegenen die inhoudelijk geïnteresseerd zijn zou van veel toegevoegde waarde zijn voor het imago van de wind parken. Daarbij is voor de geïnteresseerde deskundige veel te ervaren. Er is echt sprake van een grensverleggend innovatief project.

Hengeltrips met sportvissers

Vanuit het projectteam is een voorstel aan Sportvisserij Nederland, aan eigenaren van hengelcharterboten en aan individuele sportvissers, gedaan om gezamenlijk een multi porpose onderneming dan wel samenwerkingsverband (beroepsmatig vissen, sportvissen, toeristentrips etc.) te exploiteren. Hiermee wordt in de visie van het projectteam de haalbaarheid van medegebruik door sportvissers en recreatie sterk vergroot. Als eerder gesteld is daar geen animo voor bij bovengenoemde partijen.

Servicewerk

Gezien de internationale toename van het aantal windparken is een groeiende markt voor servicewerk t.b.v. de offshore wind industrie. Daarbij gaat het met name om tender diensten, dat wil zeggen het transport van personeel en materieel van- en naar de windparken. Het lijkt in eerste instantie volgens het projectteam interessant en kansrijk om service werkzaamheden te combineren met visserij activiteiten en zo te komen tot een combinatie van activiteiten die rendabel kunnen zijn.

Echter, er is veel concurrentie in deze markt en de prijzen staan erg onder druk. Veelal zijn de bestaande aanbieders grote bedrijven met een vloot aan schepen die worden bemand met opvarenden uit Azië of andere lage lonen landen, vanwege de lagere kostprijs. Daarnaast zijn de gebruikte schepen geheel ontworpen voor dit werk, wat impliceert dat ze beschikken over grote vermogens en daardoor relatief duur zijn. Net als visserijactiviteiten met kleinere schepen is er ook een grote afhankelijkheid van het weer. Tenslotte is het onder de Nederlandse wetgeving niet mogelijk tegelijkertijd als vissersvaartuig en als service vaartuig (koopvaardij regiem) te functioneren. Al met al is de conclusie dat het verstandiger is te concentreren op visserij, aquacultuur en daarmee samenhangende werkzaamheden zoals visserij onderzoek.

5. Conclusies & aanbevelingen

Op basis van de uitgevoerde onderzoeken en behaalde projectresultaten kunnen er een aantal conclusies getrokken worden over o.a. de kansen voor rendabele activiteiten in windparken op zee. Tot slot wordt ingegaan op het vervolg van het project en de wijze waarop het projectteam een vervolg wenst te geven aan het project.

4.1 Conclusies

Aan de hand van het onderzoek, en de daaraan gekoppelde praktijkcases, dat gedurende het project is uitgevoerd zijn een aantal conclusies te trekken over de mogelijkheden en kansen voor het uitvoeren van rendabele activiteiten binnen windparken op zee. Op basis van de resultaten van het onderzoek trekt het projectteam de volgende conclusies:

Een daadwerkelijk ondernemingsplan opstellen is nog te vroeg

Gezien er nog veel onduidelijkheden zijn aangaande de voorwaarden waaraan voldoen dient te worden in het kader van medegebruik van windparken op zee, is het op moment van schrijven van deze rapportage niet mogelijk een daadwerkelijk ondernemingsplan op te stellen. In 2016 worden voorwaarden bepaald voor een pilot medegebruik, uit te voeren in 2017 en 2018. Op basis van de nog door de Rijksoverheid vast te stellen randvoorwaarden in 2016, kan vervolgens een ondernemingsplan worden opgesteld.

Niet professioneel georganiseerd medegebruik wordt moeilijk vanwege ongevallen- en aansprakelijkheidsrisico's

Uit de resultaten van het project 'Vissen voor de Wind' kan worden geconcludeerd dat het medegebruik van windparken op zee goed geregeld moet zijn om kans van slagen te hebben. Hiermee worden de risico's die middels onderzoek zijn geïnventariseerd beperkt tot een minimum. Uitgangspunt van het project om activiteiten gezamenlijk en op een hoog professioneel niveau aan te pakken blijft overeind. Door zowel de Rijksoverheid als de windparkexploitanten wordt het initiatief voortkomend uit het project serieus genomen, wat leidt tot afstemming en de totstandkoming van de kaders en voorwaarden voor het medegebruik.

Passieve visserijmethoden bieden kansen

Uit onderzoek blijkt dat verschillende passieve visserijmethoden kansen bieden voor de (beroeps)visserij. Met name vissen met staande netten (staand want), potten, korven en viskooien zouden toegelaten kunnen worden in de windparken. Visserij met staande netten wordt in eerste instantie door met name NGO's afgeraden, mede doordat zij de voorkeur geeft aan de refugiumfunctie van windparken op zee. Er is geen bezwaar om in de windparken met kooien op krabben en kreeften te vissen, mede omdat deze visserijmethode zeer selectief is. Bijkomend voordeel van deze visserijmethode is dat zij op gepaste afstand van de obstructies kunnen worden geplaatst, omdat de geur van het gebruikte aas in de potten, korven en kooien de doelsoorten aantrekt.

Kweek en uitzet van kreeft is mogelijk

De kennis en technieken zijn er om gekweekte kreeften planmatig uit te zetten ("restocking") in windparken. Voordeel is dat kreeft erg 'honkvast' is, dus wanneer de condities goed zijn, zullen de uitgezette kreeften binnen de windparken blijven, zo blijkt uit eerder gedaan onderzoek. Om na te gaan wat de verdere (on)mogelijkheden zijn, is verdergaand onderzoek, d.m.v. pilots benodigd. NB Vanuit het LEI-WUR is daarnaast belangstelling getoond voor onderzoek naar uitzetten en kweken van zeebaars binnen de windparken.

Sportvisserij en sportduikers zijn niet graag bereid verregaand samen te werken

De recreatieve sector, bestaande uit sportvisserij en recreatieve duikers, zijn nagenoeg niet bereid samen te werken met de beroepsvisserij, ondanks dat er naar mening van het projectteam kansen zijn voor betrokkenen om samen te werken. Op basis van een samenwerking kunnen de kansen voor medegebruik en de toegestane activiteiten in windparken worden vergroot. Helaas is de recreatiesector een andere mening toebedeeld en voert zij haar eigen koers inzake het mogelijk maken van activiteiten voor haar achterban.

Onderzoek naar visbestanden in windparken is noodzakelijk

NGO's en diverse kottersvisserij pleiten voor de refugiumfunctie van de windparken. Volgens natuurorganisaties vervullen windparken op zee in potentie een kraamkamerfunctie voor jonge vissoorten. Om aan te kunnen tonen of deze aanname klopt, zal er onderzoek gedaan moeten worden naar de visbestanden in de windparken op zee.

Het is daarnaast een wettelijke eis milieu effecten van een ingreep in de ruimte op zee over een periode van minimaal 5 jaar te onderzoeken en te rapporteren. Vanuit de visserijsector en de NGO's is er grote behoefte om de effecten op vispopulaties in en bij windparken te onderzoeken. Hierbij dient te worden onderzocht welke effecten de windturbines en de bijbehorende bekabeling hebben op de vispopulaties.

Omschakelen van theorie naar praktijk

Een grote groep stakeholders, waaronder diverse NGO's, wetenschappers, innovatieve instellingen en personen, blijven hangen in het stadium van theorie. Uiteraard zijn er zeker diverse te nemen hobbels om te komen tot een goede vertaling van theorie naar praktijk. Bij samenwerking hebben zij voordeel van de praktijk gerichte aanpak en de ervaring van de leden van het projectteam 'Vissen voor de Wind'. Bij een echt vernieuwend vervolgplan zijn er, zeker als de handen ineens worden geslagen, mogelijkheden tot samenwerking om zo te komen tot een goed beheerd medegebruik van de windparken op zee, waarbij diverse activiteiten middels cofinanciering van alle betrokken partijen kunnen worden opgetuigd en uitgevoerd.

Grootschaligere zeewierkweek en mossel(zaad)kweek offshore is nog een brug te ver

Het op volle zee kweken van zeewier en/of mosselen/mosselzaad lijkt op dit moment een te grote onzekere stap voorwaarts. Het kweken brengt hoge kosten en risico's met zich mee. Met name de stroming en zeegang op de open zee zorgen voor hoge risico's wat betreft het losslaan van de benodigde constructies. Hierdoor kan er een gevaar ontstaan voor de scheepvaart. Bij een meerjarig vervolgplan is het zeker zinnig de opties verder in kaart te brengen en praktijkproeven te nemen, met name middels kleinschalige testen.

Positief uitstralingseffect ecotoerisme

Gericht ecotoerisme in de windparken kan een enorm positieve uitstraling hebben voor alle betrokkenen. Overheid, windparkexploitanten, vissers en overige betrokkenen kunnen middels ecotoerisme de windparken 'dichter bij de maatschappij' brengen. Hierdoor kan de maatschappelijke acceptatie voor het plaatsen van de windparken op zee worden vergroot.

Tevens biedt ecotoerisme een kans voor ondernemers. Ecotoerisme in combinatie met bijvoorbeeld visserij, visverkoop en "infotainment" kunnen de visser geld opleveren door "het verhaal achter de vis en de windparken" te vertellen en laten zien. Over het algemeen blijken dergelijke initiatieven lastig te combineren met de reguliere visserijactiviteiten die door de vissers worden uitgevoerd. Varen met passagiers is nagenoeg onmogelijk op basis van huidige wet- en regelgeving. De kosten die aanpassingen aan een vissersschip met zijn meebrengen zijn dusdanig hoog dat dit niet interessant is. Wel blijkt uit voorbeelden uit de praktijk dat er wel degelijk mogelijkheden zijn om een goede boterham te kunnen verdienen in deze branches.

Ontwikkeling vaartuig dat geschikt is voor gebruik in windparken

Specifiek voor activiteiten binnen windparken is het nodig om een nieuw type vaartuig te ontwikkelen, dit uit het oogpunt van veiligheid, duurzaamheid en rentabiliteit. Binnen het project is een programma van eisen opgesteld waaraan een dergelijk nieuw vaartuig zou moeten voldoen. In Frankrijk blijkt een vaartuig te zijn ontwikkeld dat geheel aan de gestelde eisen voldoet. Het betreft een schip, een aluminium catamaran met een lengte tussen de 12 en de 16 meter en heeft een hybride (dieselelektrische) aandrijving. Daarnaast beschikt het vaartuig over een geautomatiseerd zeilsysteem. Zeilend kunnen de propellers meedraaien en de batterijen opladen.

4.2 Aanbevelingen

Aan de hand van de in de vorige paragraaf beschreven conclusies zijn een aantal aanbevelingen opgesteld. De aanbevelingen bestaan uit een aantal belangrijke aandachtspunten van belang voor het vervolg van het project.

Vervolg project initiëren "Vissen voor de wind 2"

Het projectteam ziet kansen om het project een vervolg te geven, te weten 'Vissen voor de Wind 2'. De verzamelde gegevens en resultaten van het project, alsmede de plannen van de Rijksoverheid om een pilot op te zetten in de windparken de komende jaren geven, hiertoe aanleiding. Hierbij wordt gedacht aan het uitbreiden van het reeds bestaande projectteam met o.a. Stichting Noordzee Boerderij, dhr. Sander Ruizeveld de Winter (ex. Zeeuwse Tong), dhr. Gerrie v/d Hoek (visser MS3) en evt. andere belanghebbenden en geïnteresseerde partijen. Doel van het vervolgproject is om de resultaten van dit project in de praktijk te kunnen testen middels deelname aan de pilot(s) die de Rijksoverheid wenst op te zetten.

Het projectteam roept geïnteresseerde vissers op om contact op te nemen.**Praktijkonderzoek over periode van 5 jaren**

Het projectteam adviseert dat er vanuit de Rijksoverheid een onderzoek agenda aangaande vispopulaties en milieueffecten binnen windparken wordt opgesteld waarbinnen een combinatie van onderzoek in het kader van Milieu Effect Rapportage en visserijonderzoek wordt uitgevoerd voor een periode van vijf jaren. Hierbij wordt planmatig en gecontroleerd gevist met staand want onder wetenschappelijke begeleiding. Daarnaast adviseert het projectteam dat er surveys (zeezoogdieren, vogels etc.) worden uitgevoerd. Op basis van de resultaten van de diverse voorgestelde onderzoeken kan vervolgens enerzijds worden vastgesteld welke milieu effecten windparken op zee hebben en gericht onderzoek gedaan worden naar de vispopulaties en de effecten van verschillende passieve visserijmethoden op deze bestanden. Als aangegeven stelt het projectteam voor een speciaal daarvoor te ontwikkelen vaartuig in te zetten. Mocht er omwille van bijvoorbeeld tijddruk sneller moeten worden gehandeld dan kan het projectteam daarin voorzien met de inzet van geschikte tijdelijk in te zetten vaartuigen zoals bijvoorbeeld de KW1 en KW2, beide deelnemers aan het project 'Vissen voor de Wind', welke al zijn uitgerust met een CCTV installatie t.b.v. vangstmonitoring. Na afloop van de onderzoeken wordt, op basis van de verkregen gegevens, een voorstel gedaan tot beheerd en beheerst vissen in de windparken.

Pilot(s) passieve visserijmethoden en aquacultuur

Tevens adviseert het projectteam dat er middels pilots op krab en kreeft gevist wordt met korven en er getest wordt met het uitzetten van kleine kreeften. Eveneens wordt aanbevolen kleinschalige projecten wat betreft zeewierkweek en mosselkweek te initiëren. Op deze wijze kan in de praktijk worden onderzocht of dergelijke methoden rendabel en geschikt zijn voor gebruik binnen windparken.

Ecotoerisme op kleine schaal

Het projectteam adviseert om ecotoerisme op kleine schaal mogelijk te maken binnen de windparken op zee. Tijdens de werkzaamheden in het kader van onderzoek en pilots kunnen betaalde passagiers (wetenschappers, studenten etc.) mee met de verschillende (vissers)schepen om de diverse activiteiten die worden uitgevoerd te ervaren in het décor van een windpark. Aparte tours kunnen worden georganiseerd voor ecotoerisme om op deze wijze het maatschappelijk draagvlak van de windparken op zee te vergroten.

Tenderdiensten niet combineerbaar

Het projectteam adviseert dat er geen tenderdiensten worden uitgevoerd binnen de windparken door niet voor deze werkzaamheden geschikte schepen. Dit i.v.m. de technische eisen waar vaartuigen voor het uitvoeren van tenderdiensten aan moeten voldoen (snel, grote vermogens, duur). Vissersschepen zijn niet (voldoende) uitgerust voor deze werkzaamheden.

Ontwikkeling vaartuig voor gebruik in windparken

Gezien de risico's op aanvaringen en schade binnen de windparken is het aan te bevelen dat er onderzocht wordt of er een specifiek type vaartuig kan worden ontwikkeld voor gebruik in de windparken, om zo deze risico's te kunnen beperken tot een minimum. Het projectteam is van mening dat er een schip moet worden ontwikkeld speciaal voor het doel om activiteiten uit te kunnen oefenen in de windparken: type catamaran, naar Frans ontwerp, lengte 12-16 meter dubbel aangedreven schroeven, hybride diesel/elektrische aandrijving 2 x 60-100 KW.

Hollandse 'Fruit de mer'

Wanneer uit de pilots en onderzoeken blijkt dat visserij en aquacultuur binnen de windparken rendabel en acceptabel zijn, ziet het projectteam kansen de visserij- en aquacultuurproducten slim te vermarkten. Om de maatschappelijke acceptatie van windparken op zee te vergroten is het aan te bevelen dat de producten uit windparken aan de consument worden verkocht onder een eigen (duurzaamheids)label. Een Hollandse "Fruit de mer" uit de windparken, te consumeren in de kustplaatsen met uitzicht op de parken: krabben, kreeften, zeewier, mosselen, vis. Tevens wordt er op deze manier toegevoegde waarde gecreëerd voor deze producten, ze zijn exclusief en duurzaam, wat kan leiden tot een meeropbrengst voor de producenten. Het projectteam wil daarbij eveneens gebruik maken van de resultaten van het eerder uitgevoerde EVF-project 'Schar in het schap'.

4.3 Vervolgstappen na afloop project

De kennis, ervaring en contacten die zijn opgedaan gedurende de uitvoering van het project zullen in de toekomst voor verschillende doeleinden worden gebruikt. Het projectteam ziet mogelijkheden om diverse zaken verder uit te werken en te implementeren en zal na afloop van het project verdere stappen ondernemen t.a.v. het geven van een vervolg aan het project d.m.v.:

- het opzetten en uitvoeren van het vervolgproject Vissen voor de Wind 2;
- het inzetten van de opgedane kennis en ervaring binnen de sector;
- deelnemen aan op te zetten pilots van Rijksoverheid;
- input aangaande plannen openstelling windparken middels deelname stakeholderbijeenkomsten.

In dit kader is de Rijksoverheid bezig met het opzetten van een pilot waarbij de mogelijkheden van doorvaart alsmede visserij en -gelieerde activiteiten binnen windparken op zee worden onderzocht. Deze pilot zal naar verwachting gedurende 2017-2018 verder worden vormgegeven en uitgevoerd, afhankelijk van het besluitvormingsproces binnen de nationale overheidsorganen.

© 2015, Ursa Major Services BV/CPO Nederlandse Vissersbond U.A., Emmeloord

Colofon

VEM BV, Rems Cramer

Noordzee Charters, Arjan Korving

Ursa Major Services BV/CPO Nederlandse Vissersbond U.A.

